

ЗЛАТА ВЕЛИЧКО-СОЛОМЕННИК

ORCID iD: 0000-0002-4090-3920

викладач кафедри хорового диригування,
здобувач кафедри історії української музики
та музичної фольклористики

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського,
(Київ, Україна)

zlata.velichko@ukr.net

МИСТЕЦТВОЗНАВЧО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ СТАНОВЛЕННЯ ДИРИГЕНТА-ХОРМЕЙСТЕРА

У «ТВОРЧІЙ МАЙСТЕРНІ» ОЛЕГА СЕМЕНОВИЧА ТИМОШЕНКА

Розглянуто мистецтвознавчо-педагогічні ідеї становлення диригента-хормейстера у «творчій майстерні» народного артиста України, академіка, професора кафедри хорового диригування Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Олега Семеновича Тимошенка в контексті українського хорового мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століть. З'ясовано, що процес становлення диригента-хормейстера є багатофункціональним та багатоаспектним явищем. Акцентовано, що видатний педагог є фундатором вітчизняної диригентсько-хорової школи, яка включає в себе багатогранну навчальну і виховну діяльність з високим інтелектуальним рівнем викладання. Обґрунтовано фундаментальну систему мистецтвознавчо-педагогічних ідей Олега Семеновича Тимошенка, спрямованих на становлення диригента-хормейстера. Взаємофункціональна єдність її складових базується на особистісно-психологічних властивостях кожного студента, розвиток яких забезпечує їх професійне зростання і творчу самореалізацію. Виявлено, що мистецтвознавчо-педагогічні ідеї Олега Семеновича Тимошенка дали могутній поштовх для розвитку теорії і практики становлення диригента-хормейстера. Синергійність індивідуального і колективного навчання, аналогічно як і формування всебічно освіченого творчого лідера у диригентській школі Майстра — стали запорукою успішної діяльності її вихованців. Акцентовано увагу на тому, що мистецтвознавчо-педагогічні ідеї Олега Семеновича Тимошенка знаходять своє відображення у педагогічній та творчій діяльності учнів-послідовників, які характеризуються своєрідною унікальністю. Зазначено внесок учнів-послідовників професора, провідних майстрів хорового мистецтва України у подальшому розвитку мистецтвознавчо-педагогічних ідей Олега Семеновича Тимошенка щодо становлення диригента-хормейстера. Доведена провідна роль діяльності професора Олега Семеновича Тимошенка у формуванні національної диригентсько-хорової школи, яка стала епіцентром професійного виховання провідних вітчизняних диригентів і виступає науково-методологічною базою для створення сучасних систем диригентсько-хорової освіти України.

***Ключові слова.** Олег Семенович Тимошенко, становлення диригента-хормейстера, мистецтвознавчо-педагогічні ідеї, технології та методи навчання, хорове виконавство, музичне мистецтво.*

Постановка проблеми... На сучасному етапі розвитку цивілізації відбувається реформування музичної освіти, змінюється освітня парадигма,

здійснюються пошуки інноваційних технологій навчання. Нові Державні освітні стандарти підготовки висококваліфікованих фахівців вимагають впровадження у навчальний процес ЗВО авторських методик і музикознавчих напрацювань на основі збереження традиційних підвалин мистецтвознавства, педагогіки і психології, а також досягнень сучасної науки та практики. Саме тому особливої актуальності набуває вивчення досвіду Олега Семеновича Тимошенка у підготовці конкурентоспроможних кадрів мистецької спрямованості, адже він сформував плеяду провідних діячів національної культури, був упроваджувачем інноваційних мистецтвознавчо-педагогічних ідей у теорію і практику становлення диригента-хормейстера, що й надало йому змогу створити власну диригентську школу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Постать Олега Семеновича Тимошенка була об'єктом зацікавленості музикознавців і науковців, висвітлювалась у спогадах учнів, колег, діячів культури і мистецтва. У монографічному дослідженні О. Малозьомової та Т. Гусарчук «Покликання» (2002) переважає історично-біографічний ракурс його діяльності. Об'ємна частина праць про Олега Семеновича Тимошенка мемуарного характеру. Це спогади його колег та учнів, які зайняли значне місце у диригентській культурі України і сьогодні виховують нову плеяду представників диригентсько-хорового мистецтва. У спогадах А. Лащенко, О. Комісарова, Є. Савчука, І. Шилової, Н. Величко, Ю. Пучко-Колесник, Л. Шумської, А. Шейко та інших розкривається багатоплановість таланту Олега Семеновича як ректора, мистецького діяча, диригента, Вчителя, Особистості (Малозьомова, Гусарчук, 2002). У фундаментальному дослідженні А. Лащенко «З історії київської хорової школи» (2007) постаті О. Тимошенка приділено особливу увагу. Автор аналізує багатовекторну творчу діяльність Олега Семеновича та деякі мистецтвознавчо-педагогічні ідеї маестро, який «вважається загально визнаним лідером музично-освітніх реформацій не тільки в Україні, а й за її межами» (Лащенко, 2007, с. 82).

Звичайно викладена науковцями та діячами вітчизняного диригентсько-хорового мистецтва інформація є безмежно цінною для усвідомлення ролі

народного артиста України, академіка, професора Олега Семеновича Тимошенка у становленні вітчизняної школи з підготовки диригента-хормейстера. Втім його творчий досвід та мистецтвознавчо-педагогічні ідеї потребують більш глибокого вивчення.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та узагальненні мистецтвознавчо-педагогічних ідей Олега Семеновича Тимошенка щодо становлення диригента-хормейстера для їх впровадження в сучасний освітній процес.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати основні ознаки технології становлення диригента-хормейстера у «творчій майстерні» Олега Семеновича Тимошенка;
- 2) виявити методи та прийоми реалізації мистецтвознавчо-педагогічних ідей формування умінь та навичок диригента-хормейстера у «творчій майстерні» Олега Семеновича Тимошенка;
- 3) обґрунтувати провідні ідеї та особливості творчої школи Олега Семеновича Тимошенка, які сприяли становленню видатних майстрів хорового мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження... Диригентсько-хорова школа Олега Семеновича Тимошенка відрізнялась своєрідними особливостями та яскраво вираженою палітрою мистецтвознавчо-педагогічних технологій, дидактичних принципів та методичних прийомів особистісного впливу на становлення виконавської майстерності у майбутніх фахівців хорового мистецтва. Процес навчання диригента-керівника колективу в класі видатного педагога проходив у триєдності таких компонентів: інтелектуальної освіти, розвитку вроджених задатків та виховання громадянської позиції суспільно-активного мистецького діяча. Основною ознакою технології становлення диригента-хормейстера в творчій школі Олега Семеновича була особистісно зорієнтована едукація, за якою головною вимогою є глибока індивідуалізація кожного студента та розкриття його природної своєрідності. Методичні принципи в навчанні були сформовані на основі різних форм диференціації

особистісних якостей студента.

З розповіді Н. Величко, яка понад 20 років була асистентом в класі маестро, відомо, що Олег Семенович Тимошенко ніколи не підтримував принцип “роби, як я” чи “наслідуй, як спостерігаєш у маестро”. Навпаки, у нього завжди звучала настанова — “створюй своє”, “відображай свою природу”. Головною метою Олега Семеновича було повноцінне розкриття індивідуальності та педагогічне сприяння вільному самостійно-творчому зростанню студента. П. Ковалик згадував: «Він уміє знаходити шлях до душі кожного свого вихованця, вміє відшукати властиві кожному індивідуальні особливості, зберегти їх, дати їм можливість розкритися природно. Тому так відрізняються за своїми творчими індивідуальностями виховані ним диригенти-хормейстери: кожен має своє творче обличчя, кожен говорить своєю мовою» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 53). В основі педагогічної майстерності професора — система індивідуальних методів та технологій особистісного впливу на студента, що зумовлює розкриття найкращих сторін його індивідуальності та розвиток творчої «природи» особистості.

Визначальною ознакою технології становлення диригента-хормейстера в школі Олега Семеновича Тимошенка була «природовідповідність» у розвитку психологічної обдарованості майбутнього фахівця. Застосування цієї технології у навчальному процесі надавало змогу максимально враховувати індивідуально-типологічні властивості студента, а саме:

- багатогранну природу його особистості, її анатомо-фізіологічний та інтелектуальний розвиток з позицій віку та статі;
- специфіку сприйняття музичної інформації, її обробки та запам'ятовування кожним майбутнім фахівцем;
- характерні особливості мислення студентів різного виду темпераменту у процесі формування музичного образу та його реалізації як в умовах репетиційних занять, так і під час сценічних виступів тощо.

Розуміючи та враховуючи індивідуальну міру вираженості здібностей кожного студента, Олег Семенович у своїй методиці притримувався основних

дидактичних принципів: наочності, усвідомленості, міцності засвоєння знань, доступності і систематичності навчання (Малозьомова, Гусарчук, 2002). Обдарованість кожного студента, як ступінь прояву таланту характеризувалася великою варіативністю, неоднозначністю та індивідуальністю. Важливою ланкою успішного вдосконалення диригента-хормейстера була методика психологічного розвитку обдарованості, яка спрямовувалась на формування вмінь та навичок самостійної роботи студента, самодисципліни та самоврядування в навчальному процесі. «Наскільки б досконалою не була майстерність викладача, бажаний педагогічний ефект від його зусиль може бути досягнутий лише за умови систематичної самостійної роботи студента. Ось чому Олег Семенович надає такого важливого значення організації самостійних занять. Він вважає, що ідеальний варіант — це 20% роботи педагога і 80% роботи студента. При цьому викладач постійно дбає про якість самостійної роботи студента, її змістовність, вчить найбільш раціонально її вибудовувати» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 52).

У творчій діяльності Олега Семеновича Тимошенка важливим був метод індивідуального підходу, який він тісно пов'язував з технологією розкриття природнього обдарування особистості кожного студента. Всі технічні завдання в процесі навчання диригуванню, професор підпорядковував своєрідності таланту кожного студента, його психолого-фізіологічній природі. Важливою ознакою школи видатного діяча було надання особливої уваги вихованню творчої індивідуальності. Індивідуальний підхід у процесі виховання диригента-хормейстера передбачав відношення до кожного студента як до своєрідної унікальної особистості, незалежно від здібностей. Диригент-хормейстер у школі Олега Семеновича Тимошенка — це лідер, керівник, творець, інтерпретатор, виконавець, носій національної музичної культури. Він розглядав кожного студента як окрему самостійну цінність суспільства, а не як засіб для досягнення особистої мети педагога чи самоствердження його мистецтвознавчих ідей у навчальному процесі. Метод індивідуального підходу проявлявся у технологіях персоналізації та діалогізації педагогічної взаємодії в умовах рівноправної

співпраці і навчальної співдружності, адже педагог виховує студента засобами актуалізації і стимулювання, створює умови для активності і самостійного розвитку його здібностей. Принцип діалогізації полягав у створенні умов руху від максимального впливу і допомоги педагога до поступового зростання самостійної активності та повної саморегуляції і партнерства у взаємовідносинах педагога зі студентом. Саме це складало основу творчо-індивідуального підходу до становлення диригента-хормейстера у творчій школі Олега Семеновича Тимошенка. Запорукою його успішної виховної діяльності була організація розвитку індивідуальності, творчих можливостей особистості для досягнення високого результату — особистих здобутків, успіхів та творчих вершин.

Євген Герасимович Савчук розвиває мистецтвознавчо-педагогічні ідеї Олега Семеновича Тимошенка і зазначає: «Як відомо за кожним хором Олега Семеновича Тимошенка індивідуальність його керівника. Колективне в даному випадку залежить від індивідуального. Це одна з важливих особливостей нашої професії» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 52). За його переконаннями, індивідуальність і колектив — це дві грані єдиного буття, адже не може відбуватися виховання особистості поза колективом, так само як і колектив «не відбувається» як єдиний організм без індивідуальностей. Хор — це могутній колективний засіб виховання особистості. Колектив може створювати і підтримувати лідерські якості диригента-хормейстера, культивувати повагу і емпатію до нього, а може принизити гідність диригента-хормейстера і «дати йому відчуті» невідповідність отриманих знань, сформованих умінь і навичок професійним вимогам творчого колективу.

За спостереженнями Нелі Анатоліївни Величко, мистецтвознавчо-педагогічна ідея зв'язку індивідуального підходу з колективним навчанням реалізовувалася в класі Олега Семеновича. На початковому етапі навчання студенти першого курсу опановували елементи диригентської техніки на творі «Et incarnatus» Й. С. Баха з меси h-moll. На занятті застосовувались методи колективного одночасного диригування твору декількома студентами. У порівнянні спільних завдань на одному творі ставали більш яскравими виявлені

недоліки і досягнуті успіхи кожного студента. Всі першокурсники неодмінно вивчали цей твір і він визначав рівень їх підготовки, був своєрідним тестом на володіння основами диригентської техніки. Наступними обов'язковими творами були оперні сцени П. І. Чайковського («Виросла у тина» з опери «Черевички») та О. П. Бородіна («Солнцу красному слава» з опери «Князь Ігор»). Робота починалась з тридольного розміру. Ставились завдання досягти лаконічності, ясності тридольної схеми, лінеарності вертикалі та горизонталі, метро-ритмічної рівності, самостійності рук. Після вивчення спільного репертуару для початківців, кожен студент отримував індивідуальну програму, відповідно до його рівня фахової підготовки. Процес колективного навчання міг бути дуже коротким, а міг тривати і весь семестр, в залежності від технічності та обдарованості першокурсників. У подальшому становленні диригента-хормейстера мистецтвознавчо-педагогічна ідея зв'язку індивідуального підходу з колективним навчанням реалізовувалась у відпрацюванні вправ з техніки диригування та постановки диригентського апарату.

У формуванні диригента-хормейстера в класі Олега Семеновича Тимошенка особливо актуальною була мистецтвознавчо-педагогічна ідея зв'язку теорії з практикою. На початковому етапі вона знаходила своє виявлення у вивченні традиційних інтерпретацій видатних диригентів, в перегляді відеозаписів та концертів. Робота над технікою диригування в класі професора була тісно пов'язана з мистецтвом диригентської інтерпретації твору та знанням вокально-хорової технології. В. Петриченко розповідав: «Працюючи зі студентами, Олег Семенович пояснює, наприклад, що кантілена в руці має відповідати кантілені в хорі. Він постійно націлював нас на цю мету — жест в реальному втіленні хору» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 51).

Що стосується практичних особливостей методики роботи з хором колективом, Олег Семенович Тимошенко наголошував на важливості роботи над вокалізацією в хорі. У своїй статті «Вокалізація як засіб виразності» маестро надає методичні рекомендації щодо вокальної роботи в хоровому колективі та розглядає деякі аспекти проблеми вокалізації в хорі, а саме зв'язок мистецтва

вокальності звуку з образною структурою твору. Олег Семенович зауважує, що «... музика у своєму живому звучанні — це мистецтво виразності звуків, що пов'язані між собою завдяки підпорядкованості певному змісту. Одним із важливих показників такої підпорядкованості є темброва відповідність» (1986, сс. 18–19). Олег Семенович Тимошенко наголошував на тому, що вокальну роботу в хорі завжди треба пов'язувати з образною структурою твору. Одним з елементів передачі основної думки твору — є мистецтво вокальності звуку, а саме тембральної виразності, палітри звукових забарвлень. Щоб досягти в хорі відповідного тембрового забарвлення звуку, необхідна цілеспрямована вокальна робота — вокалізація. За допомогою цієї виконавської категорії диригент-хормейстер може домогтися більш якісного та виразного звуку в хоровому колективі. Робота над вокалізацією у хорі забезпечує темброву виразність звучання хорового твору, а саме наявність палітри звукових барв-ефектів. Вокалізація — джерело вираження емоційного наповнення твору, темброва характеристика музичного образу. Темброва палітра у співі — це перш за все музична інтерпретація.

Олег Семенович вокалізацію розглядає як один із найважливіших засобів «тембрової драматургії» в хоровому виконавстві та процес формування певної тембрової структури твору. На його думку, темброву драматургію твору можна розкрити лише за умови роботи над тембровою структурою твору, яку необхідно розподіляти на два основні етапи. На першому етапі репетиційної роботи необхідно формувати загально хоровий тембр, на другому — такий, який би відповідав основному смислому навантаженню кожного окремого епізоду. За умови, якщо необхідно досягти в кінцевому результаті вокалізованості змісту, роботу з хоровими партіями доцільно проводити над «вирівнюванням» звуку та тембровою палітрою шляхом проспівування мелодичних ліній на відповідну голосну, склад слова або закритим ротом. Якщо ж необхідно донести поетичний текст (наприклад, у хоровому речитативі) — краще застосовувати метод вокального читання. В момент концертного виконання твору поетичне слово повинно бути збагачене так званим «вокалізованим змістом». Як зазначає Олег

Семенович Тимошенко: «... темброва драматургія твору є виявом музичного інтелекту диригента» (1986, сс.18-19). Саме тому, наголошував Майстер, під час репетиційної роботи з хором колективом диригент-хормейстер повинен завжди приділяти особливу увагу процесу вокалізації, бо мистецтво вокалізації розуміється як засіб тембрової драматургії, який пов'язаний з образною структурою твору і є одним із найважливіших засобів виразності.

Якомога раніше Олег Семенович намагався залучити кожного студента до практичної діяльності з хором, щоб «відчути» теоретичні постулати диригентської техніки на реальному живому інструменті — хоровому колективі. Професор намагався працевлаштувати кожного студента на хормейстерську роботу і допомагав йому в практичній діяльності. Завдяки цьому, майже всі випускники видатного педагога реалізували себе як диригенти-хормейстери, зростали у своїй професії та здобули вершин виконавської майстерності. Досить згадати деяких видатних діячів сучасності, випускників Олега Семеновича, таких як Є. Савчук (народний артист України, професор, художній керівник та диригент Національної заслуженої академічної капели України «Думка»), В. Петриченко (народний артист України, професор, диригент Національної заслуженої академічної капели України «Думка»), І. Шилова (народна артистка України, професор, хормейстер Національної опери України), П. Ковалик (заслужений діяч мистецтв України, професор, художній керівник мішаного хору студентів Інституту мистецтв НПУ ім. М. П. Драгоманова, кандидат мистецтвознавства), Н. Величко (заслужений працівник культури України, професор, художній керівник дитячого хору «Любисток»), Ю. Пучко-Колесник (заслужений діяч мистецтв України, професор, кандидат мистецтвознавства, художній керівник дівочого хору КССМШ імені М. В. Лисенка), А. Савчук (заслужений діяч мистецтв України, диригент Національної заслуженої академічної капели України «Думка», доцент) та багато інших. А. Лащенко зазначав: «Його школа загальноновизнана і «матеріалізована» у багатьох проекціях» (2000, с. 236).

Методика формування організаторських здібностей майбутніх

хормейстерів у педагогіці Тимошенка Олега Семеновича посідала чільне місце. Професор надавав поради «... як організувати людей, підходити, так би мовити, з політичного боку, тобто як вести всю хормейстерську політику» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 54).

У творчій діяльності Олега Семеновича Тимошенка реалізовувалась мистецтвознавчо-педагогічна ідея виховання всебічно освіченого творчого лідера. «Це одна з багатьох надзвичайно сильних сторін Тимошенка-педагога: він завжди виховував фахівців-лідерів. Якщо ти не можеш бути лідером, то не годишся для диригентського фаху в принципі» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 54). Олег Семенович пропонував студентам: «Формуйте себе бійцем, артистом. Розправте плечі, підтягніть корпус, “візьміть хор” — підкоріть своєму магнетизму, гіпнотичному впливу» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 52). Важливим у формуванні майбутнього творчого лідера був метод виховання та розвитку вольових якостей особистості. Олег Семенович приділяв особливу увагу розвитку у студентів наполегливості, «твердої» волі, рішучості, вимогливості до себе та бажання бути найкращим. Як зазначав Євген Герасимович Савчук: «Воля музична, психологічна, почуття змагання, прагнення бути кращим — Олег Семенович вважає ці якості не тільки нормальними, але й вкрай необхідними для професії хорового диригента» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 54). Виховання сили духу, бажання перемогти, подолати труднощі, стати сильнішим, не відступати і не йти по легкому шляху, всебічний психічний розвиток обдарувань і талантів, виховання соціально потрібного творчого лідера — основні завдання освітньо-виховного процесу диригента-хормейстера в класі професора, які реалізовувались у нерозривній гармонії систематично і послідовно.

Тимошенко Олег Семенович застосовував у процесі розвитку особистості диригента-хормейстера метод позитивного ставлення до професійної діяльності. «Я розумію, що все у житті потрібно робити із знаком “плюс”, — зазначає Інна Володимирівна Шилова. І цей напрямок, як камертоном, був заданий у моєму житті Олегом Семеновичем» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 52).

Видатний педагог вважав головним завданням професійного навчання підготовку кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем професійних знань, умінь, навичок, виховання соціально-активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей, національної свідомості. Олег Семенович Тимошенко сприяв розвитку професійної освіти та виконавської майстерності диригентів-хормейстерів шляхом організації конкурсного руху. Так, за ініціативи кафедри хорового диригування Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського було розроблено концептуальні засади та проведено організаційні роботи з підготовки Всеукраїнського конкурсу хорових диригентів. Конкурсні випробування проводяться Національною всеукраїнською музичною спілкою та Асоціацією «Хорове товариство імені Миколи Леонтовича» з 1998 року по сьогоднішній час у Києві за підтримки Міністерства культури України. Метою конкурсу є виявлення кращих перспективних молодих фахівців України у диригентсько-хормейстерській справі, продовження національних традицій вітчизняної диригентсько-хорової школи, активне впровадження в навчально-освітній процес хорових творів українських композиторів, взаємообмін досвідом та здобутками кожного навчального закладу.

Олег Семенович у своїй педагогічній діяльності заохочував студентів до участі у Всеукраїнському конкурсі хорових диригентів. Це спонукало диригентів-хормейстерів до підвищення фахової майстерності. Конкурс проходив за участю студентського хору Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, що надавало змогу кожному студенту кафедри хорового диригування отримати цінний досвід. Олег Семенович Тимошенко зазначав: «Конкурс засвідчив зростання інтересу до нього, йдеться не тільки про збільшення кількості бажаючих взяти в ньому участь (у Першому було — 24 учасники, у Другому — 37), а й готовність більшості з них долати “планку” професійних завдань, закладених у вимогах конкурсу» (2004, с. 7).

Отже, конкурсний рух був каталізатором зростання українського хорового

виконавства та вдосконалення диригентської майстерності молодих талановитих фахівців. Завдяки ідеї та ініціативі Олега Семеновича Тимошенка Всеукраїнський конкурс хорових диригентів — є еталоном диригентської майстерності та мистецтва хорового виконавства вже більше 20 років та має велике значення для розвитку музично-освітньої та музично-виконавської практики кафедри хорового диригування Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського.

У творчій діяльності Олега Семеновича Тимошенка реалізовувалась ідея культурологічного розвитку (культуровідповідності) студентів хорового факультету. Засобом виховання культури у молодого диригента-хормейстера було фундаментальне пізнання соціокультурного досвіду поколінь в освітньому процесі. Під культурою особистості диригента він розумів таку інтегративну особистісну якість, що відображає усвідомлення вічних загальнолюдських цінностей, ціннісне відношення до людини, суспільства, природи, життя та світу. Ціннісні орієнтири людство сформувало впродовж тривалих часів і в різні епохи історії вони змінювались. Актуальними і до сьогодення залишаються вічні цінності — Людини і Природи, Батьківщини і Родини, Бога і Моралі, Народу і Нації, Миру і Братерства, високих ідеалів Любові і Добра, гармонії Краси. Культура особистості полягає в комплексній системі культурологічного розвитку. Її компонентами є культура інтелектуальної праці, методологічна культура, мораль, культура спілкування, політична і правова культура, фізична культура, економічна (підготовка до професійної діяльності в умовах ринкових відносин) та музична культура, екологічна культура (єдність людини і природи, збереження краси і цінностей живої природи), а також самоосвіта (потреба до поглиблення знань, самостійної творчо-пізнавальної діяльності, професійного самовдосконалення, самореалізації в творчих проектах). В основі виховання культуровідповідності у диригента-хормейстера під час навчання у вищому навчальному закладі мистецтв він вбачав формування інтелекту, наукового світогляду, активності пізнання, потреби до самоосвіти, оволодіння навичками творчої розумової діяльності, фундаментальними знаннями основ теорії та

історії музичного мистецтва і культури, розвиток логіки і теоретичного мислення. Культуровідповідність проявляється у здатності диригента-хормейстера до творчої взаємодії з оточуючим світом, до високого впливу на розвиток суспільства з метою його вершинного зростання, забезпеченні духовної єдності поколінь.

У творчій діяльності Олега Семеновича Тимошенка реалізовувалась мистецтвознавчо-педагогічна ідея створення сприятливого середовища для освітньо-виховного процесу, яка базувалася на принципі гуманізації та демократизації. Його гуманістична педагогіка декларувала процес виховання як взаємодію вчителя та студентів у створенні сприятливих умов для різностороннього розвитку диригента-хормейстера. Принцип гуманізму полягав в тому, що особистісно-зорієнтований характер розвитку особистості студента будується на основі ініціативи вихованця, свободи його вибору, ствердження ціннісних можливостей людини в емоційних стимулах саморозвитку, взаєморозуміння на основі доброзичливості в умовах партнерства та рівноправності. Демократичні принципи виховання ґрунтувалися на подоланні авторитарності, забезпеченні співдружності і співробітництва, врахуванні думки колективу і кожної особистості, формуванні хорового колективу на засадах волі та прагнень його індивідуумів, вільної особистості і визнанні її вищої природної і соціальної цінності. В. Петриченко розповідає: «Він ставиться до студентів, як до колег — ніколи не звертається до них на “ти”. Це повага і тактовність без фамільярності та панібратства. І справді, для студентів він не диктатор, а мудрий колега, другий батько, якого поважають, якому довіряють, живляться його знаннями, радяться з ним» (Малозьомова, Гусарчук, 2002, с. 53). Кредо гуманістичної педагогіки Олега Семеновича Тимошенка — повага до людської гідності, збереження унікальності та своєрідності таланту кожного студента, сприяння всебічному розвитку особистості та підвищенню самооцінки, стимулювання до самовдосконалення та творчого зростання. За його переконаннями, моральне виховання диригента-хормейстера — це розвиток професійно-етичної відповідальності за високу якість вокально-хорової

культури, за долю майбутнього в духовності нації та всього людства, готовності брати на себе відповідальність за інших та майбутнє суспільства. Вихованню ідеалів етики і моралі, морально-вольових якостей, лицарських чеснот як системи світосприйняття належить чільне місце в цілісній системі виховання молодого диригента-хормейстера. Висока духовність українців нерозривно пов'язана з усвідомленням релігійних заповідей та молитовністю. Величезний пласт хорового мистецтва впродовж віків супроводжував богослужіння в храмах. Саме тому, вивчення творів на релігійні тексти у навчально-виховному процесі, знання історичних основ богослужбового співу — були важливою необхідною ланкою у формуванні морально-етичних якостей та високої духовності хормейстера в диригентській школі Олега Семеновича Тимошенка.

Висновки.

1. Процес становлення диригента-хормейстера є багатофункціональним та багатоаспектним явищем. Диригентсько-хорова школа Олега Семеновича — це свого роду «творча майстерня», яка включала в себе багатогранну навчальну і виховну діяльність з високим інтелектуальним рівнем викладання. У ній досконало використовувались такі основоположні технології, методи та дидактичні принципи, як: триєдність компонентів — навчання, розвитку і виховання; особистісно зорієнтована едукація; природовідповідність та психологічний розвиток обдарованості; персоналізація та діалогізація; зв'язок теорії з практикою; формування організаторських здібностей тощо.

2. «Творча майстерня» Олега Семеновича Тимошенка — це фундаментальна система мистецтвознавчо-педагогічних ідей, спрямованих на становлення диригента-хормейстера. Взаємофункціональна єдність її складових базується на особистісно-психологічних властивостях кожного студента, розвиток яких забезпечує їх професійне зростання і творчу самореалізацію.

3. Мистецтвознавчо-педагогічні ідеї Олега Семеновича Тимошенка дали могутній поштовх для розвитку теорії і практики становлення диригента-хормейстера. Синергійність індивідуального і колективного навчання, аналогічно як і формування всебічно освіченого творчого лідера у диригентській

школі Майстра — стали запорукою успішної діяльності її вихованців.

4. Мистецтвознавчо-педагогічні ідеї Олега Семеновича Тимошенка знаходять своє відображення у педагогічній та творчій діяльності учнів-послідовників, які характеризуються своєрідною унікальністю. Більше ніж 60 його випускників, диригентів, лідерів хорового мистецтва, плідно працюють у сфері хорової культури України, продовжують його традиції, примножують здобутки та розвивають вчення свого Вчителя.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі будуть скеровані на вивчення досвіду становлення диригента-хормейстера у «творчій майстерні» Олега Семеновича Тимошенка і сприятливих умов реалізації його мистецтвознавчо-педагогічних ідей в практичній діяльності фахівців ЗВО.

Список використаної літератури

1. Величко, Н. А., 2007. Сучасна українська освіта: дидактичні принципи в музичному вихованні дітей в контексті традиційної педагогічної думки. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 19, сс. 248–259.
2. Лащенко, А. П., 2004. *Академія музичної еліти України : Історія та сучасність: До 90-річчя Національної музичної культури України імені П. І. Чайковського*. Київ: Музична Україна.
3. Лащенко, А. П., 2007. *З історії київської хорової школи*. Київ: Музична Україна.
4. Лащенко, А. П., 2000. Олег Тимошенко — діяч високої професійної компетентності. У кн.: І. Безгін, ред. *Мистецькі обрії'2000*. Київ: КНВМП «СИМВОЛ-Т», сс. 258–262.
5. Лащенко, А. П., 2013. Олег Тимошенко — діяч високої професійної компетентності. *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського: Актуальні питання сучасного музикознавства та музичної освіти (до 70-річчя від дня народження А. П. Лащенка)*, 92, сс. 233–238.
6. Малозьомова, О. І. та Гусарчук, Т. В., 2002. *Покликання. Життя і творча діяльність О. С. Тимошенка*. Київ: Музична Україна.
7. Тимошенко, О. С., 1986. Вокалізація як засіб виразності: виконавство. *Музика*, 2, сс. 18–19.
8. Тимошенко, О. С., 2004. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського: вчора і сьогодні. У кн.: А. Лащенко, ред. *Академія музичної еліти України. Історія та сучасність*. Київ: Музична Україна, сс. 4–14.
9. Тимошенко, О. С., 1999. Роздуми після конкурсу. Музичне виконавство. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*, 2, сс. 46–50.
- 10.

References

1. Velychko, N. A., 2007. Suchasna ukrainska osvita: dydaktychni pryntsypy v muzychnomu vykhovanni ditei v konteksti tradytsiinoi pedahohichnoi dumky [Modern Ukrainian education: didactic principles in the musical education of children in the context of traditional pedagogical thought]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*, 19, pp. 248–259.
2. Lashchenko, A. P., 2004. *Akademiia muzychnoi elity Ukrainy. Istoriiia ta suchasnist: Do 90-richchia Natsionalnoi muzychnoi kultury Ukrainy imeni P. I. Tchaikovskoho* [Academy of the

musical elite of Ukraine: History and modernity: To the 90th anniversary of the P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine]. Kyiv: Musychna Ukraina.

3. Lashchenko, A. P., 2007. *Z istorii kyivskoi khorovoi shkoly* [From the history of the Kyiv choral school]. Kyiv: Muzychna Ukraina.

4. Lashchenko, A. P., 2000. Oleh Tymoshenko — diiach vysokoi profesiinoi kompetentnosti. In: I. Bezhin, ed. *Mystetski obrii'2000*. Kyiv: KNVMP «SYMBOL-T», pp. 258–262.

5. Lashchenko, A. P., 2013. Oleh Tymoshenko — diiach vysokoi profesiinoi kompetentnosti [Oleg Tymoshenko — a figure of high professional competence]. *Naukovii vysnyk NMAU imeni P. I. Chaikovskoho: Aktualni pytannia suchasnoho muzykoznavstva ta musychnoi osvity (do 70-richchia vid dnia narodzhennia A. P. Lashchenka)*, 92, pp. 233–238.

6. Malozomova, O. I. & Husarchuk, T. V., 2002. *Poklykannia: Zhyttia I tvorcha diialnist O. S. Tymoshenka* [Vocation: Life and creative activity of A. S. Tymoshenko]. Kyiv: Muzychna Ukraina.

7. Tymoshenko, O. S., 1986. Vokalizatsiia yak zasib vyraznosti: vykonavstvo [Vocalization as a means of expression: performance]. *Muzyka*, 2, pp. 18–19.

8. Tymoshenko, O. S., 2004. Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho: vchora i sohodni. In: A. Lashchenko, ed. *Akademiia musychnoi elity Ukrainy. Istoriiia ta suchasnist* [Academy of Musical Elite of Ukraine. History and modernity]. Kyiv: Muzychna Ukraina, pp. 4–14.

9. Tymoshenko, O. S., 1999. Rozdumy pislia konkursu. Muzychne vykonavstvo [Reflections after the competition. Musical performance]. *Naukovyi visnyk NMAU im. P. I. Chaikovskoho*, 2, pp. 46–50.

ZLATA VELYCHKO-SOLOMENNYK

ORCID iD: 0000-0002-4090-3920

*teacher at the Department of Choir Conducting, Methodist of the Highest Category,
researcher at the Department of History of Ukrainian Music and Musical Folklore
at the P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine,
(Kyiv, Ukraine)*

zlata.velichko@ukr.net

**ART STUDIES AND PEDAGOGICAL IDEAS OF OLEG SEMENOVICH
TYMOSHENKO'S SCHOOL IN THE PROCESS
TO FORM A CONDUCTOR-CHOIRMASTER**

The study examines peculiarities of pedagogical activity of the outstanding figure in conducting and choral art Oleg Semenovych Tymoshenko in the context of the Ukrainian music pedagogy in the second half of the 20th – the beginning of the 21st centuries. His peculiar properties being applied in the conducting and choral school are highlighted from the point of view to be immersed in his author's style. The main technologies and methods of Oleg Semenovych Tymoshenko in the educational process to form a future conductor-choirmaster are indicated. The basic didactic principles of the traditional national school, which were used in the outstanding maestro's class within the process to form a conductor's performing skills are considered and substantiated. His fundamental methodical recommendations concerning a technique of work with choir and pedagogical ideas in the field to develop the conductor-choirmaster's professional competence are covered on the basis of his educational and methodical works. The role of initiating and organizing the competition movement, which is a fundamental contribution to the development of Ukrainian music conducting and choral education, is noted. Technologies and methods in the formation of future conductor-choirmaster's professional competence in the pedagogical system of Oleg Semenovych Tymoshenko are revealed. It was established the importance of the professor's music and pedagogical activity in the formation of conducting and choral school. Emphasis is placed on the fact that art and pedagogical ideas of Oleg Semenovych Tymoshenko are reflected in the pedagogical and creative activities of students-followers, that are characterized by their uniqueness. It is thanks to his invaluable contribution that the Kyiv choral school has become the epicenter of professional

education of leading home-bred conductors and currently it is a basis for creating modern pedagogical systems of conducting and choral education in Ukraine.

Keywords. *Oleg Semenovych Tymoshenko, formation of conductor-choirmaster, didactic principles, pedagogical technologies and methods, choral performance, conductor-choir school.*

Стаття надійшла до редакції 17.10.2020